

№9 Лекция

Тақырып: ЭРОЗИЯЛЫҚ-АККУМУЛЯЦИЯЛЫҚ ҮРДІСТЕР

Жоспары:

1. ЭРОЗИЯЛЫҚ-АККУМУЛЯЦИЯЛЫҚ ҮРДІСТЕРДІҢ ИНТЕНСИВТІЛІГІНІҢ СИПАТТАМАСЫНЫҢ КӨРСЕТКІШТЕРІ
2. Жойылған заттардың көлемі бойынша эрозияның интенсивтілігін санап анықтау
3. Материалдардың тасымалдану көлемі арқылы эрозияның интенсивтілігін анықтау.

Жер бетіүстінен ағып өтетін су топырақ грунттының бөлшектерін шайып кетеді, минерал мен тағы басқа құрамына кіретін заттарды бөлшектеп, материалды шайып тастайды, ал бұл заттар денудацияның басқа агенттерімен бөлшектене түскен. Заттардың шайылып, ауысып, аккумуляциялық өлшемдерінде, тұңғанда және жойылғанда, ашпада шайылып-жойылуына, транс пайдалана ала алатындығына, қарсы тұралатынына байланысты материалдардың күрделі сұрыптаулары жүреді. Сонымен қатар қатты заттар тасымалданғанда тегістеліп, бөлшектеніп және шайылып калады.

Жоғарыда көрсетілген көріністер (жуылу, шайылу, бөлшектену, аккумуляция, тұну, сұрыптану мен материалдың өңделуі) кеңістік пен уақыт аралығында қаралып, сонымен қоса анықталған факторлармен байланысқа түсуін эрозиялық-аккумулятивтік үрдіс деп атайды.

Интенсивті эрозиялық-аккумуляциялық үрдістердің көрсеткіштері: біріншіден, уақыт аралығындағы ауданнан шайылған заттардың көлемі (немесе салмағы), екіншіден, бірлік ішіндегі материалдың орын ауыстыруы және үшіншіден, уақыт ішіндегі аумаққа түскен материалдың көлемі мен салмағы. Сонымен қатар, интенсивті эрозиялық-аккумулятивтік үрдістерді жанама жолымен де қарастыруға болады, олар: жер бедерінің аккумулятивтік және эрозиялық формалары.

Жойылған заттардың көлемі бойынша эрозияның интенсивтілігін санап анықтау. Жойылған заттардың көлемі бойынша үлкен қиыншылықтармен кездесуге болады, нәтижесінде тек кей кезде ғана нақты шешімге қол жеткізуге болады. Әдетте шайылған жердің жер бедерінің бастапқы нүктелерін нақты табуға болмайды, себебі жазықты «бастапқы» жер бедері, абсолютті тұрақты суайрық шындары болмайды,

Жыныстың шайылуының қабатының қуаттылығын анықтау үшін жиі бірінші құрылымын мен көне «денудация деңгейі» құрылымын жанарту әдісі қолданылады. Сонымен И.В. Ленных (1948), Оңтүстік Оралдың қатпарларының құрылымының формаларын анализдеген кезде қазіргі кездегі биіктігімен салыстыра отырып, бастапқы биіктігін анықтайды. Сонда бастапқы биіктігі жиынтық биіктікке сай болатын болса Ленных бойынша, қазіргі уақыттың биіктігінің деңгейі бойынша 1000-3000 м көбейгенің байқаған. Нәтижесінде жойылған қабаттын қуаттылығы 1000 м көбейгенің көрсетіп отыр. Себебі көне аллювилік шөгінділер, олардың жасы мезозойға жатады, қазіргі сайлардың деңгейі бойынша, 30-50 м биіктікте жатады. И.В. Ленныхтың болжауы бойынша жыныстың бөлшегі, 1000 м шамасында, перм кезеңінде жойылды деп болжам беріп отыр.